

Maavor Yabok

Text study

Chevra Kadisha Conference 2020

Rabbi Dr. Steven Moss

אדרתם אלה / הספר

ספר מעבר יבק

אשר יסד ואזן ותבר

האלוף חסידא ופרישא מקובל אלקי הה"ג מוה'
אהרן ברכיה במה"ר משה ממדינה זצ"ל
בו יבואר איך יתנהג האדם מספר ימי חייו עד
עת בא יום פקדתו

ונחלק לדי מאמרים מאמר א' שפתי צדק מאמר ב' שפת אמת
מאמר ג' שפתי רננות והאזינו הכי נכבד עלך ענן הקמרת
ובו ג' כיני הדושים הא' סדר פטום הקמרת וב' קרבן תענית
הג' מצות ארזן עם סדר פסוקי אנך קשורים בעבותות אהבה
ועוד נוסף עליהם מאמר חמישי נקרא אמרי נועם רכרו נעימים
ונחמדים עם תוספת מרובה מנינו ונכדו פרי צדיק עץ חיים כל
התפלות ובקשות הכל על מקומו באותיות גדולות ובנקודות מח רב
תועלת הם' הנכבד הזה עיין בהקדמת המחבר :

ווילנא

בדפוס ר' יוסף ראובן בר' מנחם מן ראם
שנת תר"כ לפ"ק

МААВОРЪ ІАБОКЪ,
г. с. Бродъ Іабокъ
ВНІЛНО
въ Типографіи Р. М. Родна.
-1860.

Rabbi Aaron Berechiah

- Rabbi Aaron Berechiah ben Moses ben Nehemiah of Modena was an Italian Kabbalist. He was a pupil of Rabbi Hillel of Modena (surnamed Ḥasid we-Ḳaddosh, that is, "The Pious and Holy") and of Rabbi Menahem Azariah of Fano.

At the request of the Hebrah Ḳaddisha (Burial Society) at Mantua he instituted rites for them. He is the author of Ma'abar Yabbok, which contains dissertations on separation, purity, and holiness. Added to these are prayers to be offered for the sick and the dead, as well as rules for their treatment. To avert possible criticism for failing to discuss these themes philosophically, he makes use of the statement of Isaac Arama in his book Aḳdat Yizḥak (chap. xxv.): "Reason must surrender some of its rights to the divine revelations which are superior to it." Other works written by him are:

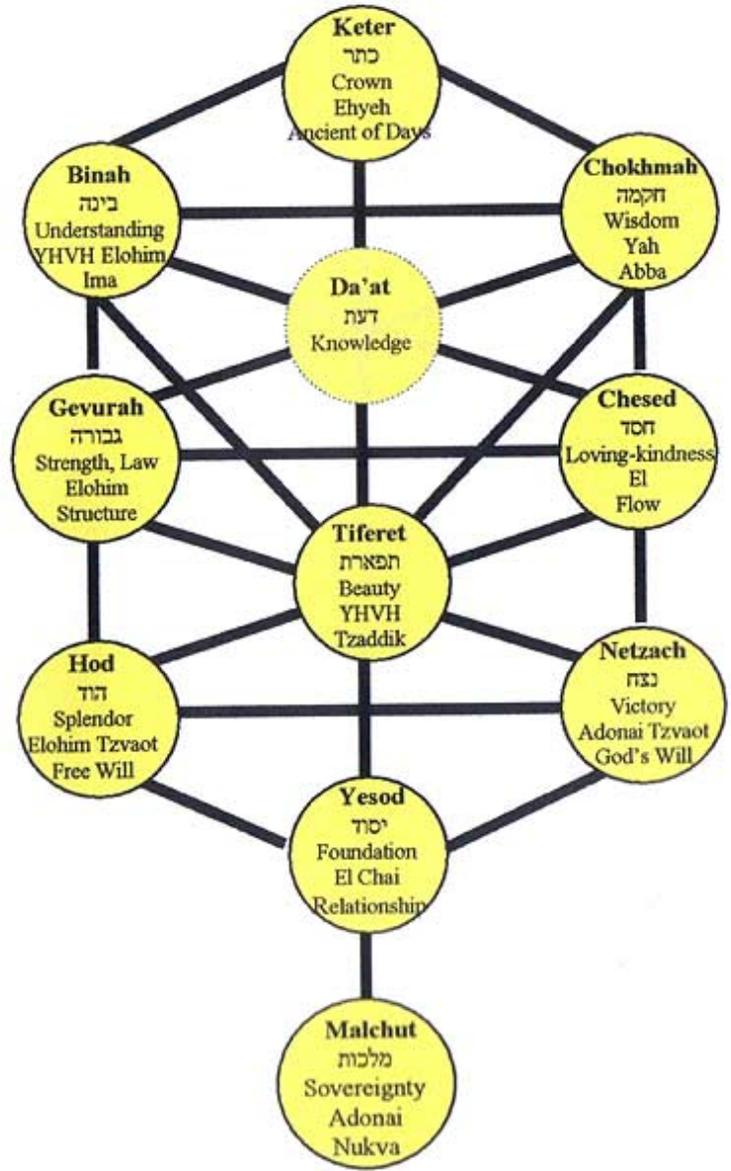
- Ashmoret haBoḳer (The Watches of the Morning), prayers to be said in the early morning, arranged for the society called "Me'ire ha-Shaḥar" (Awakeners of the Morning), and therefore also published under this name. A commentary on Tiḳkune ha-Zohar.

Me'il Zedaḳah (The Cloak of Righteousness), on worship and study, published at Mantua in 1767, together with Bigde Ḳodesh (Garments of Holiness), on the same subject.

Hibbur beḲabbalah, a work on the Cabala, consisting of four volumes: Shemen Mishḥat Ḳodesh (The Oil of Holy Anointment), on the principles of the Cabala according to Moses Cordovero and Isaac Luria; Shemen Zait Zak (The Pure Oil of the Olive), public addresses on the same subject; Shetil Poreah (The Blossoming Plant), on the mysterious meaning of prayers and ceremonies; Imre Shefer (Words of Beauty), and miscellaneous matter; this whole work was seen in manuscript by Azulai at Modena, and is found in parts in some libraries.

Magen Aharon (Shield of Aaron), containing a compendium of Luria's works. This fertile writer is said to have been, like Joseph Caro, in constant communion with a spirit called the Maggid.

May the merit of the Tzadik Rabbi Aaron Berechiah ben Moses ben Nehemiah of Modena protect us all. Amen

פרק אחד עשר

ספירות זעיר, ועשרין מצד סופי בחינות חכמה ובינה הנגלות בשבעה התחתונים, ועיבר הם קצוות ורובי בחינות, והקצוות הם נובעות הארת לובן רחמיו, כי תר"ך עמודי אור שהם בכתר מתפשטים בכל עולם, מלבד כללות אחד ממאה בכל אחד, וזהו שאמר כי העולם שהוא עולם הנקביי הנעלם להיט למטה לשבע מאה מצד הנקבה בת שבע ועשרים, כבר אמרנו שהם בסוד ב' בחינות על השבעה, שהם חכמה ובינה, ועיבר, ירצה בחינות הקצוות והספירות, ומי הוא שיוכל לשער ולתת טעם למציאות בחינות רבות אלו מפני העלמן בעצמן, וכל אלו הם א' מאלף אלפי אלפים ורבי רבואות מהאוכלוסין שיש לדרוש בבחינת רישא עילאה, כי אין סוף לגדודיו [עי' איוב כה, ג], וזוהי בחינה אחת לבד מתקון י"ג תקוני דיקנא שהמתקת וכבישת הדינים תלוי בו. זה כתבתי דרך העברה להודיע כמה יש לדרוש אפילו בבחינת השער שהוא התפשטות לבר מגופא, כל שכן בסוד העצמות.

סדר רחיצת המת למטיבי צעד. ראשונה
ירחצו שערות הראש, כי שערות האדם רומזים להמשכות, כמו שלמעלה בסוד שער הראש מתאחדים בהם עליונים ותחתונים, מארי דמארין מארי דקשוט מארי דמתקלא מארי דיבבא מארי דיללא מארי דדינא מארי דרחמי, וטעמי אורייתא ורוזי אורייתא דכיין ומסאבן כולהו נקרא שערי, פי' מטיבותא דאתמשך ממלכא קדישא. ואמרו המשכילים ומכיני דעת [עי' זוהר נשא קכח, ב] כי מגין שערות הראש הם אלף אלפי רבואות ושבעת אלפים [וחמש מאות] שערות, ישתבח שמו הכולל כמה אלף אלפים עולמות עד אין תכלית ומספר, וכולם גנוזים ונעלמים לשעשועו, ואין מי שידעם אלא הוא בעצמו האצילם לקיום הנמצאות, ודרך כלל הם אלף אלפים רבואות קוצות, ובכל קוץ ארבע מאה ועשר נימין כמספר קדוש, ובכל נימא ארבע מאה ועשר עולמות כמגין קדוש, ובכל עולם שבע מאה ועשרין עיבר, שבע מאה מצד ז'

בחינת המצח רומזת למצח העליון שהיא פוקדת הרשעים כשמגלה עונותם למעלה, ומצחא ירצה גבורה אתתקף בדינהי ואתפשט, וצריך תקון ומחוק. בחינת העינים תרמוז להשגחת הכל עליונים ותחתונים. בחינת גביני העינים הוא מקום שמשם באה ההשגחה לכל בעלי ההשגחה, וממשיכים מנהר דנפיק ונגיד לרחוק כח הגבורה שהיא המצח בחלב עליון, הדא הוא דכתיב [שיר השירים ה, יב] רוחצות בחלב. בחינת החוטם רמו לדינים שנתעוררו המתבסמים בעשן המזבח. בחינת האזנים הוא כשהרצון נמצא ואור עליון מעורר אור אבא ואמא בחינת המוחין, ואז מתקבלת תפלתן של ישראל, ובהתעוררות הזה מתעוררים בעלי כנפים הנוטלים הקולות הנקרא אזני ה' בחינת הפנים הוא אור אבא ואימא המתפשט בראש המלך. בחינת הדיוקן הוא כשכל המאורות עליונות נכללות יחד נקראים כן. בחינת שפתים ופה הם אורות אבא ואמא ודעת ביניהם, ואז יוצא בחינת המלות בחכמה כתבונה וברעת, ובחינה פנימית מהשלשה אלה נקראים חייך, שבו השלימות, מתראה באותיות אהה"ע. בחינת גנפא הוא התפשטות תפארת שכל הגוונים מתחברים בו. בחינת זרועות הם אורות חסד וגבורה. בחינת המעים דעת בפנימיותו. בחינת השוקים והכליות כולם רומזים למקום אחד שהם נ"ה, ושם נמשך כל כח ומדת הגוף, ומשם מריקות הכל לאבר הקדוש שהוא שלום הבית, ונ"ה ה' צבאות ואלהים צבאות שמם. וכל תקונים אלו מתחברים יחד עד שכל רבות קדישא נטיל יסוד ומריק בלויה שלו מלכות ומתברכת ממנו, וזהו בעת שלמטה מתקנים הדינין ובצדק ישפוטו, דאז כל תקונין דמלכא בחדוותא בשלימו דכתיב [תהלים פב, א] אלהים נצב בעדת אל.

המעלה על לבו בחינות אלו עם פסוקי שיר השירים שאמרנו [עמוד קלא] בעת

רחיצת אדם גדול שקדש גופו בעולם הזה ונזהר מכל טומאה כפי האפשר בזמננו זה, ברחוק תשמישי קדושה אלו, ויקביל בחינות רוחניות כחות קדושים אלו לעומתן, אדם זה ביקר ילין, וישמח ויגל מאד באדם הזה החי באמת המחיה ונותן נשמה ברוחניותו לאבריו המתים מכח ההרגשה טבעית, אך לא מהרוחניות, כדאמרו בפרק שואל [שבת קנב ע"ב] כל שאומרים בפני המת יודע עד שיסתם הגולל. והנה הגומל עמו חסדים טובים בהשים בקרבו את רוח קדשו שהעיר וקשט בעשותו פה למטה, ודאי במלאכת שמים זו יזכה לו ולבניו. הרי שאברי האדם כולם נרמזים למעלה, ולא להם חלק בגשמיות, כי בתוכם האלהות הקדוש נסתר ונגלה, והסתרת נפש האדם בגוף כהסתרת מדה אחת במה שלמטה ממנה בספירות עליונות, אשרי המקדש עצמו בעולם הזה. V

ויזוהר האדם בעוד בחיים חייתו מכל דבר הנוכח בו טומאה, ואפילו בדברי חכמים, כגון החולץ מנעליו והנוגע בגופו והחופף בראשו [או"ח סי' ד סעיף יח], וכל הדברים שזכרו, ומהדברים שזכר בהם טומאה ונדוי בדברי חכמינו ז"ל, ובפרט לא ילך ד' אמות בבוקר בלא נטילת ידים, כי דברים אלו גורמים טומאה לנשמתו בצאתה מן הגוף, ומתאמצים בה הרוחות רעות שהחזיקו בו בחיים, ואז מבקשים שלהם מתחת ידו, ושומר נפשו ירחק מהם. ואל יהא קל בעיניו שום אזהרה הנזכרת בדברי חכמים, כי הם בחנו וידעו הדברים על בוריין. והמקדש עצמו קדוש יאמר לו בשעת מיתתו, כדכתיב [ויקרא כ, ז] והתקדשתם והייתם קדושים. ואמרו [זוהר משפטים קכז ע"א] דכל מאן דינטר ארחי אורייתא ואשתדל בה, כמאן דאשתדל בשמא קדישא שמא עילאה שמא דכליל כל שמהן, ובעובדא תליא מילתא, כעובדא דלתתא לאתערא לעילא כנוכר למעלה.

פרק שנים עשר

בעת שמשירין הסדין מעל המת לרחצו, יכוונו להפשיט ולדחות מעליו כחות סטרא אחרא דשליט עליה במיתתו ע"י דההוא מחבלא דנבל שמיה. ולכן מתי ישראל שבחוצה לארץ נקראים נבלה, כדדרשו בספר הזהר פרשת תרומה דף קנ"א [ע"ב] על פסוק [ישעיה כו, יט] יחיו מתיך וגו', וצריך חזוק גדול נגד הפכו למתי חוצה לארץ שאינם בחיק אמם, כי אין רוחם נכנס למקום מנוחתו מפני כחות הטומאה המעכבים אותו. אמנם בארץ הנבחרת אין שם כחות אחרות כי היא חלק ה', ומיד תמצא מנוח לכף רגלה אם לא יעכבוה עונותיה, על כן בחוצה לארץ צריך "תמיד" התעוררות בפסוק דרחמי, ובמים שרוחצים אותו בהם, ובפרט ברחיצה שניה, כי הראשונה תהיה להבריח הרוחות ששורים על הזוהמא, אבל בשניה יכוונו להשפעת מי החסד עליו הזועם בכל יום נגד הקליפות, והמים נמשכים דרך קו האמצעי, ומריקים עליו מכלי עליון הברוך ומבורך, ולכן מברכים על המים שהכל נהיה בדברו על דרך שנאמר [תהלים פט, ג] עולם חסד יבנה, והטומאה באה מן האש מדה השמאלית, וטהרה מן המים אשר במעלה שביעית, והמים נקרא שערי דמעה שלא נגעלו [בבא מציעא נט ע"א], ושם כן בזמן הגלות שבו נאמר [איכה ב, ג] השיב אהור ימינו.

והשונים הנוהגים לרחצו בהם אינון השפעת המלכות, שהיא שושנה בין החוחים, והיא בתליסר עלין, ויתיבת על חמש עלין תקיפין. ושאר מיני בשמים שמצרפים עמהם הם להעלאת נשמתו עד מקום הבינה, ולכן יש מוסיפין ההדס ליחד עליו כח החסד והדין והרחמים, שלשתן עבותים וכלולים זה בזה, ולעורר עליו זכות אבות העולם. ומיני בשמים בכל מקום רומזים ומעוררים המקורות

למעלה מעלה, וראיה מהקטורת, וכן כתיב [משלי כז, ט] שמן, שהוא חכמה, וקטרת, שהוא בינה, ישמח לב. וכבר דברנו למעלה [שפת אמת פרק כה] מסוד האזוב כי טוב לצרפו עם זינים אלו כנזכר שם.

ובהסרת הסדין מעליו יענו ויאמרו פסוק ויען ויאמר אל העומדים לפניו לאמר וגו', ויכוונו במעשיהם ובדיבורם לתקון נשמתו למעלה, ולזה יהיה מגמת פניהם בעשיית כל צרכיו כנתבאר למעלה.

בשעת הרחיצה כשזורקין מים על ראשו יאמרו מעין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון, אם רחץ ה' וגו', וזרקתי עליכם מים טהורים וגו', אחר כך יאמרו מקוה ישראל ה' וגו', והתקדשתם והייתם קדושים, ואפילו לפי פשטי הכתובים מתבאר כוונתם בזה, כל שכן למי שיעמיק בסוד כל אחד מהם. וכבר עלה בדעתנו לפרש בהם איזה רמזים, אך יתארכו הדרושים, וכבר הרחבנו למעלה יותר ממה שהיה במחשבתנו, הגם כי השמטנו הרבה פסוקים ומשניות ומאמרי חכמינו ז"ל שהיו מפרשים ומוסיפים כח להרבה דברים שדרשנו כפי עניות דעתנו.

הביצים שחופפים על ראשו, אולי יהיה להסתיר כחות הדינים הנרמזים בשערות הראש, למען יגולו רחמיו על מדותיו, ויחדו יהיו תמים להניח ברכות על ראשו, ויבוסמו הד' מאות בתי דינין דאינון במצחא, בסוד ארבע מאות איש עמו [בראשית לב, ז]. וכתוב באדרת האזינו [רצג ע"א] כי מוצא מארי דיבבא ויללא ומארי דמאריין כולם בשערי זעיר אנפין, וצדיק התחתון בדמותו נוצר ונברא, ועליו נאמר [ויקרא יג, מ] ואיש כי ימרט ראשו קרח הוא טהור הוא. עוד ביצה ירמוז השפעת כחות המלכות עליו, כי ביצה ירמוז לכל ספירה

מפתח ההקדמה מספר מעבר יבק

פתח פתחתי למעבר יבק הלו למען ירוץ קורא בו וימצא ההוגה בתוכו את מבוקשו ולא יהיו עיניו משוטטות אנה ואנה, על כן שלחן ערכתי לפני כל הקרב לשמוע את דבר ה' בלמודים אשר בתוכו, ואלה הם ציוני תאיו ואולמיו, ואם מצער הם תחי נפשי בהם.

תפלה לאל חיי יתן ויחזור ויתן חוסן ישועות חכמה ודעת. ישועת עולמים יש לנו בבית מלכו של עולם, על כן והנה טוב מאד זה מות שביום ההוא הוא לידת הנשמות. סדר הנהגת צור חי העולמים עם האדם בתנומות עלי משכב בחלומות. פירוש החלומות שוא ידברו. כמה נאמר דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. אך באים יסורים על האדם בהדרגה ראשונה מיחושים ואח"כ קדחת קלה ואח"כ אשא דגרמי אח"כ חולאים אחרים ומוכיח כל זה מפסוקי אליהוא כל זמן שאדם מחמת חליו אינו יכול להתפלל ידע כי הגשמה מסתלקת ממנו ומצפה אך יצא דינו ככתוב בזה פרשת ויחי דף רכ"ז [ע"א. מובא בשפתי צדק פרק כא]. ולדעתי צלם זה המסתלק מהאדם תלתי יומין קודם פטירתו יהיה החלק הנכבד מנשמתו לפי מדרגתו כאשר דרשנו בתחלת דרוש זה [עי' שפת אמת פרק ג]. יזהר האדם במעשיו דלא ליתרע מוליה וראיה מהוהר. אפילו בעת דכרוכה של נפש אם יש עליו מלאך מליץ מצוא כופר. מוכיות היסורים וראיה מדברי ר"ל בגמרא וכמדרשות ושהם חסד לעולם אשרי המחוק ידים רפות בדבריו וברכים כושלות בחולי יאמין באמרי פיו. ראיה מרכי שמעון בן יוחאי בפרישת בשלח והאזינו מה יעשה האדם ההולך לבקר החולה דבעי למשתדל על אסותא דגופא ברם יעשה עיקר מאסותא דנשמתא ואשרי משכיל אל דל. ויש ממונים בהיכלות הקדושה לשלם שכר למזכירים לחולה שיפושש במעשיו. למה נקרא ביקור חולים. קצת הדברים הראויים לזכור לחולה ועל הכל ילמדו דעת לחשוב כי ביסורין מקיים כי עליך הורגנו כל היום ושיהיה שברו על ה' אלהיו. אך בחלישת הגוף מתחלש כח החיצונים כי הכסיל ס"מ אוכל בשרו. לאו חידו הוא למלאך המות כד קמיל בר גש. ביסורים מתמתקים כח הדינים הקדושים וגוף הצדיק נקרב קרבן לה'. פירוש קוי ה' יחליפו כח. למה התורה נקראת תושיה. מוצא המון של תלמודי חכמים ואין נזונים מהקדושה הכמוסה בפת בגם ויין משתיהם כל צדיק יש לו מדור בפני עצמו ואין צריך לומר שלא יגוח שם שכב הרשע על גורל הצדיקים. דברי תשובה של שכיב מרע ככתובים וכמסורים למעלה על כן טוב לערוך שלחן לפני כל ירא וחרד לנפשו עם פת ובשר ויין ובפרט לאותם דלא הני תונא ולא הלכתא וספרא וספרי. כל עוד שמעשה בני אדם ברבר מצוה לא יגרום פירוד למטה מיוחד או עושה נחת רוח למעלה. השומע מפי קמן שבישראל כשומע מפי משה רבינו ע"ה ואפילו מפי הקב"ה כביכול. אין לגדול להתבייש ללמוד מקמן. מהות קצת דרושי הספר בקוצר. ולמה נקרא מעבר יבק. מורה מקום ממשל יפה על המנוחה שבועלם הנשמות. למה נחלק הספר הלו לד' מאמרות ושמש. והרביעי נחלק לג' חלקים להיותם דרושים שונים. קצת מכללי כללים דרושים אשר באו בג' מאמרים הראשונים. ג' מערכות פסוקים א' להרגיל האדם בהם בכל יום ערב ובקר, הב' מיוחדים לחולה במיחושו וחוליו

ל מעבר מפתח ההקדמה יבק

יעתר בהם אל אלוה וירפאהו, הג' למי התקיף ליה עלמא. אין למעלה מסדר הפסוקים בתפלה. ופי' העוסקים במקרא מדה ואינה מדה. הושוו צדיקי בני חבורות גומלי חסדים שבכל עיר ועיר למעבד רעותא דמרייכו ולפניכם יהיו למוכרת קצת מדברי חכמים אלה. ופה הוצע קבוץ כוונות ודברים שבקדושה אשר יאמרו לפני החולה עד כי תשוב שולמית נפשו אל ערי הרכב ויאתו חשמנים לקראתה. יחזיקוהו בדבריהם באמונת תורתנו ובשאר י"ג עיקרי הדת וביחוד שמע ישראל וגו'. חבורות צדיקים שיושבים בגן עדן תחת עץ החיים בפסוק ששים המה מלכות וכו'. למה אמרו תורה שאדם לומד בעולם הזה הוא הכל לגבי תורה שבעולם הבא. למה דרשות נקראים בריכות. רישם ושכר המפיק דברי תורה ברכים. שכר הצפון לבני חבורות גומלי חסדים ולכל אחד מישראל המשתדלים להכניס נפש אחת מישראל באהבה וחבה ורצון לפני ה'. יש ממונה לצד דרום בהיכל שלישי מהקדושה החוקק דיוקן הגומל חסד זה ודברי רשב"י בפרשת פקודי. המפרשים דברי הצדיקים נוחי נפש בעולם הזה יזכו כי יצאו לקראתם בעת מותם. שכר גדול מדברי חז"ל לגמילות חסדים. צוינו וזרזנו מדברי חז"ל בגמרא ובספר הזהר שכל העומד על החולה ורואה שנוטה למות בר מינן חייב להודיעו כי בגזירת עיריין פתגמא ושהוא מתבקש בישיבה של מעלה ולכן עת הוא לו לעשות לה' כי יש קונה עולמו בשעה אחת לא כמנהג הפחותי נפש העוברים בזה על כל תונו איש את עמיתו. ומצינו ברב פפא כשהלך לבקר רב הונא בריה דרב יהושע במסכת ראש השנה פרק קמא [ז' ע"א] דאמר תקינו ליה זודתא והודיע הדבר לחולה והראיה שאח"כ היה כוש ממנו אלא דאמר לו רב הונא דהכי הוה וכו'. טוב שיהיו עשרה בני אדם שם בשעת יציאת נשמה ומעם לזה. מפקנא דנשמתא מקדמת דנפקת אית ליה צערא, ברם לבתר דאפקת היא ברחמי ווהו בככי יבוא ובתחנונים אובילם. סדר ביקור החולה מאורחות חיים. בקשה ותחנה מהמחבר לאלהינו מרחם יעוררהו על דבר כבוד שמו עם כל ישראל חברים אכ"ר.